

۲۳۳۲. V9 : کادو پلیرس

اقتصاد ماموریت محور

راهنمای پروژه‌ای بلندپروازانه برای تغییر سرمایه‌داری

نویسنده:

ماریانا مازوکاتو

مترجم:

عبدال تیموری

عنوان و نام پدیدآور: ماتسوکاتو، ماریانا، م. ۱۹۶۸ - م. Mazzucato, Mariana

عنوان و نام سرشناسه: سرشناسه نویسنده ماریانا مازروکاتو؛ مترجم عباد تیموری.

مشخصات نشر: مشخصات ظاهری: تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ص.: ۲۴۳ - ۲۲۷

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۳۴-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

Mission economy a moonshot guide to changing capitalism.: عنوان اصلی: يادداشت

: واژه‌نامه. يادداشت

: کتابنامه: ص. ۲۴۳ - ۲۲۷ يادداشت

عنوان دیگر: راهنمای پژوهه‌ای بلندپروازانه برای تغییر سرمایه‌داری

موضوع: سرمایه‌داری Capitalism

Capitalism -- Forecasting سرمایه‌داری — آینده‌نگری

: تیموری، عباد، ۱۳۶۴ - مترجم شناسه افزوده

: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی شناسه افزوده

: HB50.1 رده‌بندی کنگره

: ۳۲۷ رده‌بندی دیوبی

: ۱۴۰۴ شماره کتابشناسی ملی

نام کتاب: اقتصاد ماموریت محور

راهنمای پژوهه‌ای بلندپروازانه برای تغییر سرمایه‌داری

نویسنده: ماریانا مازروکاتو

مترجم: عباد تیموری

ویراستار: مازیار چابک

شماره‌گان: ۳۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: پاییز ۱۴۰۱

قیمت: ۸۶۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۳۴-۶

آمده‌سازی ادبی و هنری: دفتر خدمات پژوهشی موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: جنگل

آدرس ناشر: خیابان شهید باهنر (نیاوران) - جمال آباد - خیابان شهید مختار عسگری - شماره ۶

تلفکس: ۲۶۱۶۸۵۲

فهرست مطالب

مقدمهٔ مترجم.....	۷
دربارهٔ نویسنده.....	۱۳
سپاسگزاری.....	۱۵
پیشگفتار.....	۲۱
بخش یکم: ماموریت زمین‌گیر شده، آنچه بر سر راه مونشات بعدی قرار دارد.....	۲۷
فصل یکم: ماموریت و مقصد.....	۲۹
فصل دوم: سرمایه‌داری در بحران.....	۳۷
تامین مالی بودجهٔ بخش‌های فایر را تامین می‌کند.....	۴۱
کسب‌وکار بر بازده‌های سه‌ماهه تمرکز دارد.....	۴۲
زمین در حال گرم‌شدن است.....	۴۴
دولت‌ها و صله‌کاری می‌کنند نه رهبری.....	۴۵
فصل سوم: نظریه بد، عمل بد؛ پنج افسانه‌ای که مانع پیشرفت می‌شوند.....	۵۱
افسانه ۱: کسب‌وکارها ارزش خلق می‌کنند و دست به ریسک می‌زنند؛ دولت‌ها فقط ریسک را کاهش می‌دهند و تسهیل می‌کنند.....	۵۲
افسانه ۲: مقصد دولت رفع شکست‌های بازار است.....	۵۵
افسانه ۳: دولت باید مانند کسب‌وکار عمل کند.....	۵۸
افسانه ۴: برونو سپاری موجب صرفه‌جویی در بول مالیات‌دهندگان و کاهش ریسک می‌شود.....	۶۱
افسانه ۵: دولت نباید برندگان را انتخاب کند.....	۷۱
بخش دوم: ماموریت ممکن، آنچه برای دستیابی به جسورانه‌ترین جاه طلبی‌هایمان لازم است.....	۷۹
فصل چهارم: درس‌هایی از آپولو: راهنمای مونشاتی برای تغییر.....	۸۱
راهبری: چشم‌انداز و مقصد.....	۸۳

۸۵.....	نوآوری: ریسک‌پذیری و آزمایش‌گری
۸۸.....	تغییر سازمانی: چاککی و انعطاف‌پذیری
۹۶.....	سرریزها: خوش‌آقایانی و همکاری
۱۰۶.....	تامین مالی: بودجه‌ریزی مبتنی بر نتایج
۱۱۰.....	کسب‌وکار و دولت: مشارکت با مقصودی مشترک
۱۱۹.....	بخش سوم: ماموریت‌های در حال انجام، امروزه باید از عهده چه چالش‌های بزرگی برآیم ...
۱۲۱.....	فصل پنجم: هدف‌گذاری بزرگ‌تر: سیاست‌های ماموریت‌گرا روی زمین
۱۲۵.....	آرمان‌های توسعه پایدار و گذار سبز
۱۳۶.....	انتخاب ماموریت
۱۳۸.....	اجرای ماموریت
۱۴۳.....	درگیرکردن شهروندان در ماموریت
۱۴۹.....	ماموریت: نیو دیل سبز
۱۵۶.....	ماموریت: نوآوری برای بهداشت قابل دسترس
۱۶۴.....	ماموریت: کاهش شکاف دیجیتال
۱۷۱.....	بخش چهارم: ماموریت بعدی، تصویب‌سازی مجدد اقتصاد و آینده ما...
۱۷۳.....	فصل ششم: نظریه خوب، عمل خوب: هفت اصل برای اقتصاد سیاسی جدید
۱۷۷.....	ارزش: به شکل جمعی خلق می‌شود
۱۸۰.....	بازارها: شکل‌دهی نه اصلاح
۱۸۳.....	سازمان‌ها: قابلیت‌های پویا
۱۸۸.....	تامین مالی: بودجه‌ریزی مبتنی بر نتایج
۱۹۵.....	توزیع: سهمیه‌شدن در ریسک‌ها و پاداش‌ها
۱۹۹.....	مشارکت: مقصود و منافع ذی‌نفع
۲۰۴.....	مشارکت: سیستم‌های باز برای طراحی مشترک آینده ما
۲۰۹.....	نتیجه‌گیری: تغییر سرمایه‌داری
۲۱۷.....	نمایه
۲۲۱.....	واژه‌نامه
۲۲۱.....	فارسی به انگلیسی
۲۲۳.....	انگلیسی به فارسی
۲۲۷.....	یادداشت‌ها

مقدمهٔ مترجم

راهبر اقتصاد کیست، دولت یا بازار؟ شاید این مهم‌ترین پرسش در طول ۲۵۰ سال حیات علم اقتصاد بوده است. صفت‌کشی مکاتب و نظریه‌پردازان پشت سر دولت یا بازار داستانی مفصل و درازدامنه دارد؛ برخی از آنها بازار را مقدم بر دولت می‌دانند و برخی دیگر دولت را مقدم بر بازار می‌شمارند و در شکل کلی قالب‌هایی از حکمرانی اقتصادی را در چارچوب نظام‌های سرمایه‌داری و سوسياليستي شکل می‌دهند. درون نظام سرمایه‌داری، طرفداران افراطی بازار، نقش دولت را صرفاً به جاده‌صف کن کسب‌وکارها و بخش خصوصی تقلیل می‌دهند، و از سوی دیگر در نظام سوسياليستي، طرفداران برنامه‌ریزی متمرکز کل نقش بازار را انکار می‌کنند و تمام مرافق تخصیص، تولید، و توزیع را به دولت واگذار می‌کنند. دیدگاه‌های نظری و رویه‌های اجرایی هر یک از این نظام‌های اقتصادی، آثاری عمیق و وسیع در سرتاسر عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حتی فرهنگی جوامع داشته‌اند. به‌حال در اینجا قصد نداریم که وارد منازعات نظری در مورد این دوگانگی و نتایج ناشی از آنها شویم، بلکه باتوجه به موضوع کتاب حاضر و دیدگاه‌های نویسنده آن صرفاً بر این بحث متمرکز می‌شویم که دولت یا بخش عمومی درون نظام سرمایه‌داری باید چه جایگاه و کارکردی داشته باشد تا یک جامعه بتواند از پس چالش‌ها و بحران‌های پیش‌آمده برآید؟

به‌طور کلی در دیدگاه کلاسیک یکسری وظایف اولیه برای دولت مدنظر نظر گرفته می‌شود، و فراتر از آنها دولت باید مداخله چندانی در سایر جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی بکند، این وظایف عبارت‌اند از: نشر پول، تعریف و تضمین حقوق مالکیت، حفظ نظام داخلی، تامین امنیت خارجی، ایجاد رویه‌های قضایی برای رفع و رجوع دعواهای حقوقی، و تعیین استانداردهای اندازه‌گیری. چنین دیدگاهی راجع به نقش دولت از دوره آدام اسمیت (پدر علم اقتصاد) به بعد تقریباً صد سال در علم اقتصاد رایج بود. نظام‌های سرمایه‌داری در قرون هجدهم و نوزدهم شاهد دوره‌هایی از رونق و شکوفایی صنعتی و تجاری بودند. موفقیت‌های اقتصادی کشورهای پیشرو به رویکرد بازارگرایی

افراطی آنها نسبت داده می‌شد و افق روشنی پیشگیری کشورهای سرمایه‌داری تصور می‌گردید. شکوفایی اقتصادی این دوران چنان گستردۀ بود که نظریه‌پردازان و سیاست‌گذاران توجه چندانی به مشکلات در لایه‌های زیرین اجتماع نداشتند و کسی از کژکاری و مشکلات نظام سرمایه‌داری صحبت نمی‌کرد. تا اینکه کارل مارکس با نوشتمن کتاب «سرمایه» و انتشار آن در سال ۱۸۶۷، نقاط ضعف و نقصان‌های نظام سرمایه‌داری را مشخص و برگسته کرد. سرمایه‌داری دوران مارکس، سیستم صنعتی و تجاری خشنی بود که جنبه‌های انسانی تا حد زیادی در آن کمزنگ شده بود. تکیه بیش از حد بر رشد شدید و تولید ابیوه در کنار مداخله حداقلی دولت، مضلات بزرگی چون نابرابری، بی‌عدالتی، بهره‌کشی از نیروی کار، تخریب روزافرون محیط زیست، و مشکلات بهداشتی و... را در جوامع صنعتی پیشرو به وجود آورده بود.

با انتشار دیدگاه‌های مارکس، و از سوی دیگر، بروز اعتراض‌ها و شورش‌های کارگری و فقراء در کشورهای سرمایه‌داری، توجه اندیشمندان به این جلب شد که سیستم نظام سرمایه‌داری وارد دوره افول خود شده است و بلهی صلاحاتی در این نظام صورت بگیرد. بنابراین کتاب «سرمایه» به سرمایه‌داری کمک کرد تا در همان زمان این ضعف‌ها را اصلاح کند و بدین ترتیب از نابودی بلندمدت خود جلوگیری نماید. اما درون یک سیستم روند شناسایی ضعف‌ها و سپس اصلاح چگونه انجام می‌گیرد؟

از مهم‌ترین ویژگی نظام‌های پویا، پایدار و نوآور که می‌توانند خود را با شرایط جدید تطبیق دهند و مشکلات به وجود آمده را حل کنند این است که سه فرایند را به طور کامل در خود دارند: بازخورد اطلاعات، اصلاح و تصحیح خطاهای، و انطباق، در فرایند بازخورد، اطلاعات از اجزای سیستم به مراکز تصمیم‌گیری می‌رسد و بالعکس، در فرایند اصلاح، کژکاری‌هایی که در سیستم وجود داشته و مغاییر با آرمان و اهداف سیستم بوده‌اند، تصحیح می‌شوند. و در فرایند انطباق، سیستم خود را با تغییرات شرایط پیروزی منطبق می‌سازد. از مشخصه‌های برگسته نظام سرمایه‌داری این است که در برهمه‌های زمانی مختلف و در هنگام برخورد با بحران‌ها و امواج تغییر توانسته است خود را با تکیه بر این سه فرایند تقویت کند و به سطوح بالاتری از پویایی و پایداری دست یابد. بنابراین، می‌توان استدلال کرد که اگر مارکس آن زمان مشکلات و نقصان‌های موجود در سرمایه‌داری را مشخص نمی‌کرد و این بازخورد اطلاعات به اصلاح و انطباق نمی‌انجامید، به احتمال زیاد سرمایه‌داری به سرعت به سمت نابودی می‌رفت. نتایج دیدگاه‌های مارکس ظهور جنبه‌های جدیدی در نظام سرمایه‌داری بود که

موجب شد این نظام به تدریج به سمت انسانی ترشدن حرکت کند و متعاقب آن بعدها دولتهای مبتنی بر اقتصاد رفاه شکل بگیرند؛ ایجاد نظام آموزشی رایگان، راه اندازی سیستم بهداشت عمومی، شکل گیری اتحادیه های کارگری، بیمه های اجتماعی و خدمات عمومی فراگیرتر و ارزان تر همگی از نتایج توجه به انتقادهای مارکس بود.

این فرایندهای اصلاح مداوم در برده های زمانی مختلف از جمله در دوران رکود بزرگ، پس از جنگ جهانی دوم، پس از شوک های نفتی دهه ۱۹۷۰ و ... به انجای مختلف درون نظام سرمایه داری رخ داده اند؛ هر چند که در تمام این دوران همواره آن دو گانگی نظری و عملی ارجحیت دولت یا بازار وجود داشته است و طیفی وسیع از سیستم های سرمایه داری شکل گرفته اند که اولویت را به یکی از این دو بخش داده و البته سعی کرده اند شکل های مختلفی از همکاری بین بخش عمومی و بخش خصوصی (کسب و کارها) را در راستای رشد و توسعه کشورها و البته حل مسائل و مشکلات جاری جوامع به وجود آورند.

با وجود این، ماریانا مازو کاتو نویسنده این کتاب استدلال می کند که در دهه های اخیر داشتن نگاه حداقلی به نقش و جایگاه بخش عمومی تفوق بیشتری در اکثر کشورهای سرمایه داری پیش رو داشته است. مازو کاتو از آن دسته اقتصاددانانی است که قائل شدن صرفاً نقش تسهیل گری بازار را برای دولت در نظام سرمایه داری ناشی از نظریه های محدود نگر جریان اصل اقتصاد می داند. و همین دیدگاه های اشتباه بوده که موجب تضعیف قابلیت ها و ظرفیت های بخش عمومی در جوامع مختلف و حتی توسعه یافته در دهه های اخیر شده اند. این تاکید بیش از حد بر نقش تقلیل یافته دولت موجب شده است که بسیاری از دولت ها توانایی لازم را برای حل چالش های مهمی که امروزه با آنها روبه رو هستیم، نداشته باشند. از این جنبه نیز می توان مازو کاتو را کارل مارکسی دانست که با تعمق در رویه های نظری و عملی سرمایه داری در دهه های اخیر، به ضعف های این سیستم (به ویژه در نوع نگاه به بخش عمومی) پی برد است و البته برخلاف مارکس اعتقاد دارد که نوع سرمایه داری را می توان با اصلاح مفروضات بنیادی (که البته دچار سوء برداشت هستند) متتحول کرد. او به شدت باور دارد که نظام سرمایه داری می تواند نواقص و کمزکاری های خود را برطرف کند و به لحاظ سیستمی به سطوح بالاتری از ثبات و بولیابی دست یابد.

مازو کاتو در این کتاب ابتدا با استدلال های موجه، افسانه هایی را که درباره بخش عمومی و بخش خصوصی وجود دارد رد می کند، و معتقد است که رسوخ همین افسانه ها در ذهن و جان جوامع

بوده است که موجب شده دولت‌ها توانایی و قابلیت‌های لازم را برای اجرای وظایف خود از دست بدنه‌ن. مهم‌ترین موضوعاتی که وی سعی دارد از آنها افسانه‌زدایی کند عبارت‌اند از؛ فقط کسب‌وکارها ارزش‌آفرین هستند و دولت فقط نقش تسهیل‌گر دارد، نقش دولت فقط رفع و رجوع شکست‌های بازار است، نهوده مدیریت دولت باید همچون کسب‌وکارها باشد و از ریسک پرهیز کند، دولت باید بخش اعظم وظایف خود را به بخش‌های خصوصی واگذار کند، و اینکه دولت نباید هدایت اقتصاد را در دست بگیرد. مرور همین موارد نشان می‌دهد که با چنین نگاهی، بخش عمومی ظرفیت چندانی برای جهت‌دهی به اقتصاد، تحریک نوآوری و حل چالش‌ها نخواهد داشت.

نویسنده تأکید دارد که در شرایط کنونی و با وجود بحران و مشکلات فراوانی که فراروی بشریت قرار دارد (از جمله تغییر اقلیم، فقر، نابرابری درون و بین جوامع، ناتوانی در پاسخ به موقع و سریع به بیماری‌های دنیاگیر و ...) باید از منظری جدید به کار کرد بخش عمومی و روابط مشارکتی آن با بخش خصوصی نگاه کرد. روشن است که حل برخی از این چالش‌ها مستلزم همکاری‌های بین‌المللی گستره بین دولت‌ها، کسب‌وکارها، و شهروندان است. مازوکاتو در این کتاب نشان می‌دهد کدام دولت‌ها و با چه نوع ویژگی‌های توانایی حل معضلات جهانی و مشکلات داخلی دیرپا و مقابله با بحران‌ها را دارند. او بیان می‌کند که مفهوم بخش عمومی در نظام سرمایه‌داری باید بازتعریف شود تا دولت سیستم‌های مختلف همچون سلامت، آموزش، حمل و نقل، و محیط زیست را به درستی و در راستای حل مشکلات هدایت کند.

مازوکاتو استدلال می‌کند که یکی از نتایج مهم تقلیل نقش دولت به اصلاح کنندگی بازار این است که بخش عمومی در هنگام مواجهه با مشکلات و بحران‌ها به جای اعتماد به ظرفیت آزادس‌ها و نیروهای درونی خود، به شرکت‌های مشاوره و برونسپاری وظایف متول می‌شود و هزینه‌های هنگفتی بر بخش عمومی تحمیل می‌گردد که البته در موارد زیادی نتیجه مطلوب حاصل نشده و ثروت‌های عمومی از بین رفته‌اند (در کتاب به نمونه‌هایی متعدد از این شکست‌ها اشاره شده است). این رویه در بخش عمومی از یک سو موجب می‌شود که استعدادها و قابلیت‌های کارکنان دولتی هدر رود و رو به کاهش بگذارد. و از سوی دیگر، بخشی از نیروهای نخبه و توانمند دولت به دلیل نداشتن فرصت کافی برای بروز استعدادها و قابلیت‌های خود از بخش عمومی خارج شوند و در نتیجه دولت‌ها روزبه‌روز از نیروهای زیبده تهی گردند. در طول دهه‌های اخیر بروز بحران‌های مختلف از جمله بحران مالی در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ و اخیراً دنیاگیری کووید ۱۹ نشان داد که این روند تضعیف

قابلیت‌های دولت تا چه حد موجب شکنندگی و تضعیف بخش عمومی شده‌اند. این امر در کشورهای همچون انگلستان و ایالات متحده نمود بیشتری داشته است.

از نظر مازوکاتو راه حل این است که دولت باید نقش راهبری خود را بپذیرد و با هدایت‌گری بخش‌های زیرمجموعهٔ خود و همچنین در گیر کردن بخش خصوصی و شهروندان، ماموریت‌هایی را برای حل مشکلات اقتصادی، اجتماعی، و زیست‌محیطی طراحی و به دقت اجرا کند. برای این منظور دولت ابتدا باید روی بخش‌های درونی خود بیشتر سرمایه‌گذاری کند، کارکنان خود را آموزش دهد، و سپس نوآوری را به شکل وسیعی در میان سازمان‌ها و آژانس‌های دولتی و بخش خصوصی تغییب کند. بدین ترتیب ظرفیت حاکمیتی خود را ارتقا می‌دهد و می‌تواند در کنار کسب‌وکارها در مسیر حل مشکلات بدخیم جامعه قدم بردارد.

نویسنده با الهام از پروژه «پرتاب به ماه» آژانس دولتی ناسا در دهه ۱۹۶۰، استدلال می‌کند که دولت‌ها می‌توانند ماموریت‌های چاه طلبانه را برای حل چالش‌های امروزی اجرا کنند که اثرات سریز آنها تا دهه‌ها و برای نسل‌های آتی ادامه داشته باشد. این پروژه که ابتدا بر اثر رقابت سیاسی و نظامی با شوروی شکل گرفت، در آغاز به دلیل هزینه‌های سنگین با مخالفت‌های بسیار از سوی مردم عادی، سیاستمداران و فعالان مدنی و اجتماعی مواجه شد. اما به تدریج که آثار این پروژه نمایان شد، اجتماعی در میان آحاد جامعه برای ادامه این فعالیت شکل گرفت و پس از موفقیت پرتاب به ماه مردمان بسیاری در سراسر جهان آن را جشن گرفتند. اجرای موفق پروژه فرستادن انسان به ماه توسط ناسا، آثاری بلندمدت و گسترده در بسیاری از عرصه‌ها داشت و افق‌های جدیدی را پیش از علم فعالیت‌های اقتصادی گشود، از جمله: شکل گیری اینترنت، ساخت رایانه‌های خانگی، پیشرفت علم ساخت فضایی، برنامه‌نویسی، و نوآوری‌های شگرف در علوم تزدیه و بهداشت، ساخت مواد و منسوجات و بنابراین، می‌توان استدلال کرد که برخلاف دیدگاه اقتصادی متعارف، دولت‌ها نیز ارزش‌آفرین هستند و می‌توانند و باید به حلق و شکل‌دهی بازارهای جدید کمک کنند.

به هر حال می‌توان گفت که این کتاب درس‌های مهمی برای چگونگی حل چالش‌های بدخیم در کشور ما از جمله تورم، بیکاری، فقر، مشکلات زیست‌محیطی و برطرف کردن نارسای‌های سیستم‌های آموزش، حمل و نقل، بهداشت و درمان ... دارد. برخلاف بسیاری از کارشناسان و سیاستمداران داخلی که همچنان با تکیه بر فضای دوقطبی دولت و بازار و با کژفهمی نسبت به جایگاه و روابط بخش‌های عمومی و خصوصی و چگونگی تعامل آنها با شهروندان، بر طبل

بازارگرایی یا دولتگرایی افراطی می‌کوبند، این کتاب نشان می‌دهد که دولت و کسبوکارها در کنار هم و با هدایت‌گری فعالانه یک حکومت باظرفیت، پویا و حامی نوآوری قادر خواهند بود با درگیرکردن شهروندان، ماموریت‌هایی را برای حل مشکلات دیرپا تعریف و اجرا کنند.

امیدوارم این کتاب نکات آموزنده و جدیدی برای شما خواننده گرامی داشته باشد و همچنین به بهبود شرایط سیاست‌گذاری در کشور ما کمک کند. شرایط ایران امروز ما بسیار خطیر است. بحران‌ها و مشکلات بدخیم به سطح هشداردهنده‌ای رسیده‌اند و در صورت عدم تحول در ساختارهای حاکمیتی و سیاستی می‌توانند به نتایج وخیم و جبران‌ناپذیری منجر شوند که تا نسل‌ها ادامه‌دار خواهند بود. ما دیگر فرصت چندانی برای آرمن و خطاهای سیاستی در سطوح مختلف نداریم. از این‌رو، استفاده از تجربیات زیده‌ترین کارشناسان و مشاوران سیاست‌گذاری در بزرگ‌ترین سازمان‌ها و نهادهای جهانی و کشورهای مختلف (که خانم مازوکاتو قطعاً یکی از برجهسته‌ترین آنهاست) می‌تواند درس‌های ارزنده‌ای برای دولتمردان و سیاست‌گذاران ما داشته باشد.

در پایان از مسئولان محترم «موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی»، به‌ویژه خانم اعظم اسماعیلی، رئیس گروه تدوین متابع این موسسه، و همچنین تمامی کسانی که چاپ این کتاب را ممکن ساختند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

عبدالتمیوری / خرداد ۱۴۰۱